

Λεωνίδας Βατικιώτης

Ενδεκα και μία θέσεις για τη δημοσιονομική κρίση

Η δημοσιονομική κρίση των τριών τελευταίων δεκαετιών εμφανίζεται σχεδόν ταυτόχρονα με την κρίση των αρχών της δεκαετίας του 1970. Είναι αποτέλεσμα κυρίως, πρώτον, των αυξημένων παροχών προς το κεφάλαιο, προκειμένου να αντισταθμιστεί η πτωτική τάση του μέσου ποσοστού κέρδους και, δεύτερον, της απότομης μείωσης των φορολογικών του υποχρεώσεων. Από τη γέννησή της επομένως συνιστά μετάσταση και τρόπο ξεπεράσματος της υποκείμενης καπιταλιστικής κρίσης. Επομένως, η δημοσιονομική κρίση αποτελεί ίδιον του ολοκληρωτικού καπιταλισμού και ξεχωριστό χαρακτηριστικό του, εφόσον η εμφάνισή τους συμπίπτει χρονικά. Προετοιμάστηκε δε την περίοδο της ταχείας ανόδου, όταν κινητήρια δύναμη είχε τα συνεχή δημοσιονομικά ελλείμματα που έκτοτε συσσωρεύονταν.

Στην Ελλάδα ειδικότερα δεν είναι τυχαίο πως η δημοσιονομική κρίση εμφανίζεται την δεκαετία του 1980 επί κυβερνήσεων ΠΑΣΟΚ ταυτόχρονα με τις χαριστικές προς το κεφάλαιο ρυθμίσεις των «προβληματικών επιχειρήσεων»

και την εμφάνιση ενός μαχητικού εργατικού ριζοσπαστισμού που έθεσε ορισμένα εμπόδια στην προσπάθεια του κράτους να μεταφέρει την κρίση στους εργαζόμενους¹.

Η πρόσφατη δημοσιονομική κρίση εμφανέστατα και πολύ πιο ευθύγραμμη είναι αποτέλεσμα της οικονομικής κρίσης που ξέσπασε στις ΗΠΑ με επίκεντρο την κτηματική αγορά. Ο μηχανισμός που την πυροδότησε εντοπίζεται στα «πακέτα δημοσιονομικής στήριξης» που εκταμιεύθηκαν για να ξεπεραστεί η κρίση ρευστότητας – παράγωγο αποτέλεσμα και πλευρά της πτωτικής τάσης του ποσοστού κέρδους, που προκάλεσε την τρέχουσα κρίση².

Η δημοσιονομική κρίση στην Ελλάδα το 2009 (όπως εκδηλώθηκε με την εκτίναξη του δημοσιονομικού ελλείμματος –της διαφοράς δηλαδή μεταξύ κρατικών εσόδων και δαπανών– στο 12,7% του ΑΕΠ και του δημόσιου χρέους στο 113% του ΑΕΠ³) είναι αποτέλεσμα συγκερασμού δομικών και συγκυριακών παραγόντων, με καθοριστικότερους τους δεύτερους που προέρχονται από την εν εξελίξει κρίση. Ειδικότερα:

Σε ό,τι αφορά το σκέλος των δημοσίων εσόδων, η δημοσιονομική κρίση είναι αποτέλεσμα: α) της συνεχούς μείωσης των φορολογικών συντελεστών την τελευταία δεκαπενταετία και ειδικότερα κατά 10 ποσοστιαίες μονάδες (από το 35% στο 25%) που ανακοίνωσε η Ν.Δ. (Σεπτέμβρης 2004), β) της θεσμοθετημένης φοροαπαλλαγής ή/και χαμηλής φορολόγησης ναυτιλιακών εταιρειών και τραπεζών και της κατοχυρωμένης στην πράξη φοροαπαλλαγής των μεσαίων και ανώτερων εισοδημάτων ελεύθερων επαγγελματιών, γ) των πολύ χαμηλών συντελεστών φορολόγησης των υψηλών εισοδημάτων.

Σε ό,τι αφορά το σκέλος των δημοσίων δαπανών, η δημοσιονομική κρίση είναι αποτέλεσμα: α) των υφιστάμενων αυξημένων υποχρεώσεων για την εξυπηρέτηση του δημόσιου χρέους⁴, β) των υπέρογκων στρατιωτικών δαπανών⁵, γ) των κρατικών επιχορηγήσεων προς το κεφάλαιο μέσω των «ανάπτυξιακών νόμων»⁶, δ) της απότομης αύξησης του κόστους δανεικού χρήματος, αποτέλεσμα της πρωτοφανούς παγκόσμιας ζήτησης από τα καπιταλιστικά κράτη για να χρηματοδοτηθεί η ιδιωτική οικονομία⁷. Αυτή είναι η αιτία πίσω από την εκτίναξη των επιτοκίων με τα οποία δανείζεται το ελληνικό δημόσιο, πέραν των κερδοσκοπικών παιχνιδιών και των πολιτικών πιέσεων.

Η Ε.Ε. δεν αποτελεί μηχανισμό εξισορρόπησης των δημόσιων οικονομικών και επαναφοράς της δημοσιονομικής πειθαρχίας, αλλά μηχανισμό περαιτέρω οξύνσης της. Οι ευθύνες της Ε.Ε.

στην εμφάνιση και τον εκτροχιασμό της κρίσης αφορούν: α) την υποκίνηση της μείωσης των φορολογικών υποχρεώσεων του κεφαλαίου, με το επιχείρημα της ενθάρρυνσης της ανάπτυξης, β) την απαγόρευση –από τη Συνθήκη του Μάαστριχτ– της εσωτερικής χρηματοδότησης των ελλειμμάτων διά της κοπής νέου νομίσματος από τα κεντρικά πιστωτικά ιδρύματα και την υποχρεωτική έκτοτε προσφυγή του Δημοσίου στις αγορές χρήματος, γ) την απίσχναση της παραγωγικής βάσης της ελληνικής καπιταλιστικής οικονομίας (όπως εκφράζεται από τη διεύρυνση του εμπορικού ελλείμματος) στο πλαίσιο ενός πανευρωπαϊκού καταμερισμού εργασίας που ευνοεί τα κεφάλαια υψηλότερης οργανικής σύνθεσης. Η ευκολία με την οποία η Ε.Ε. διά της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας έσωσε τις εμπορικές τράπεζες προσφέροντάς τους τη δυνατότητα ευνοϊκής χρηματοδότησης με επιτόκιο 1% αποκάλυψε και τα μέσα που θεωρητικά διέθετε για να διευκολύνει και τα εθνικά κράτη. Στην πραγματικότητα όμως τα παρέδωσε βορά στις εμπορικές τράπεζες που τα δάνειζαν με επιτόκιο 5%!

Το Πρόγραμμα Σταθερότητας και Ανάπτυξης (ΠΣΑ) δεν αποτελεί ένα «κοινωνικά ουδέτερο σύνολο μέτρων που καλεί όλους να βάλουν το χέρι στην τσέπη», όπως παρουσιάστηκε από την κυβέρνηση⁸. Αντιθέτως, συνεχίζει και οξύνει στο έπακρο την εφαρμοζόμενη αντιλαϊκή πολιτική μέσω κυρίως των ακόλουθων μέτρων: α) αύξηση των έμμεσων φόρων σε τσιγάρα και ποτά, β) κατάργηση φοροαπαλλαγών, γ) μείωση

κατά 10% του κονδυλίου επιδομάτων, δ) αναστολή προσλήψεων, ε) μείωση συμβάσεων ορισμένου χρόνου, στ) μείωση επιχορηγήσεων ασφαλιστικών ταμείων⁹, ζ) μείωση υπερωριών και λοιπών πρόσθετων αμοιβών, η) μείωση δαπάνης προμηθειών νοσοκομείων, και θ) προγράμματα ευρύτατων ιδιωτικοποιήσεων η αξία των οποίων θα φθάσει τα 2,5 τρις. ευρώ. Τους στόχους μείωσης των κρατικών δαπανών και αύξησης των εσόδων εξυπηρετούν επιπλέον το νέο φορολογικό και ασφαλιστικό νομοσχέδιο, τα οποία αναμένεται να κατατεθούν στη Βουλή το επόμενο τρίμηνο, και η εισοδηματική πολιτική.

Απώτερο ζητούμενο του Προγράμματος Σταθερότητας και Ανάπτυξης δεν είναι η επίλυση της δημοσιονομικής κρίσης αλλά μια βαθιά αναδιανομή του κοινωνικού πλούτου, που θα βελτιώνει άμεσα τα δημόσια οικονομικά έτσι ώστε το αστικό κράτος να μπορεί να διευκολύνει τη διευρυμένη αναπαραγωγή του κεφαλαίου όποτε ξανά παραστεί ανάγκη.

Στην πραγματικότητα, το αποτέλεσμα του ΠΣΑ πολύ πιθανόν θα είναι μια παρατεταμένη παραγωγική καθίζηση, καθώς η εξίσωση των εσόδων με τις δαπάνες θα αποστερήσει την καπιταλιστική οικονομία κι από τις κρίσιμες εκείνες χρηματικές εισροές που τροφοδοτούσαν τη διευρυμένη αναπαραγωγή του κεφαλαίου, αυξάνοντας την απασχόληση¹⁰. Η συνταγή διαχείρισης επομένως της κρίσης πτώσης του μέσου ποσοστού κέρδους που έχει την αφετηρία της στην καπιταλιστική παραγωγή θα την οξύνει και θα τη γενικεύσει μετα-

τρέποντάς τη σε ευρύτερη και καθολική (κρίση υποκατανάλωσης, πραγματοποίησης υπεραξίας, κ.λπ.). Γενικότερα δε, το μοντέλο επίλυσης που επιλέχτηκε (αθρόα παροχή ρευστού στα τμήματα του κεφαλαίου που βρέθηκαν στο επίκεντρο της κρίσης) έχει ήδη από τώρα δημιουργήσει τους όρους ξεσπάσματος της νέας κρίσης.

Η παραπάνω συνταγή δημιουργίας και επίλυσης της κρίσης (αφειδώλευτες παροχές στο κεφάλαιο, πρωτοφανής λιτότητα για τους εργαζόμενους) εφαρμόστηκε απαρέγκλιτα από όλες τις δεξιές και σοσιαλδημοκρατικές κυβερνήσεις στην Ευρώπη και τις ΗΠΑ. Κατά συνέπεια οι εργαζόμενοι δεν έχουν να περιμένουν τίποτε από σοσιαλδημοκρατικές κυβερνήσεις ή κυβερνήσεις έκτακτης ανάγκης που πιθανόν θα προκύψουν.

Τέλος, η αστική τάξη χρησιμοποιεί την τρομοκρατία των ελλειμμάτων και επικαλείται τον κίνδυνο πτώχευσης για να πετύχει μια συνολική αναδιάρθρωση των όρων εκμετάλλευσης των εργαζομένων και αξιοποίησης του κεφαλαίου προς όφελός της. Ζητούμενο είναι η συντριβή του εργατικού κινήματος κι ένα άλμα στην εκμετάλλευση. Το κεφάλαιο δηλαδή αξιοποιεί τη δημοσιονομική κρίση για να πετύχει πολύ ευρύτερους στόχους. Φάνηκε πεντακάθαρα στην επιστολή του ΙΟΒΕ¹¹, όπου από τις δύο κατηγορίες αντιλαϊκών μέτρων που προτείνονται¹² μόνο η πρώτη αφορά αυστηρά την επίλυση της δημοσιονομικής κρίσης. Η δεύτερη κατηγορία μέτρων στοχεύει στη φιλελευθεροποίηση της αγοράς, προς όφελος της μονοπω-

λιακής της οργάνωσης και της ουσιαστικής υπαγωγής κάθε δραστηριότητας στο κεφάλαιο. Η εργατική πάλη επομένως για την απόκρουση των οπισθοδρομικών μέτρων που περιλαμβάνονται στο Πρόγραμμα Σταθερότητας δεν μπορεί παρά να περιλαμβάνει κι ευρύτερους στόχους που αφορούν τη βελτίωση των αμοιβών, των εργασιακών σχέσεων, των όρων ασφάλισης, των κοινωνικών παροχών, κ.λπ.

Σημειώσεις

1. Το δημόσιο χρέος στην Ελλάδα προσέλαβε τις σημερινές του διαστάσεις τη δεκαετία του 1980. Από 26% που ήταν το 1981, το 1990 φθάνει το 65%, και το 1993, τελευταίο έτος της κυβέρνησης Μητσοτάκη, φθάνει για πρώτη φορά το 99%.

2. «Το αποτέλεσμα των χρηματοδοτικών πακέτων σε κάθε σχεδόν χώρα από την ομάδα των 20 μεγαλύτερων χωρών ήταν η άνοδος των ελλειμμάτων σε επίπεδα πρωτοφανή για καιρό ειρήνης, του χρέους σε επίπεδα τόσο υψηλά ώστε δεν θα υπάρχουν τα πολεμοφόδια για να διεξαχθεί άλλος οικονομικός πόλεμος, και ένας λογαριασμός για να καθαρισθεί αυτή η ακαθαρσία τον οποίο οι φορολογούμενοι θα νιώθουν ακόμη και στην επόμενη γενιά. Οι τελευταίες εκτιμήσεις από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο δείχνουν ότι κατά μέσο όρο τα ελλείμματα των προηγμένων κρατών ανέρχονταν στο 1,9% του εθνικού εισοδήματος πριν ξεσπάσει η κρίση το 2007. Αυτό το χρέον αναμένεται να φθάσουν το 9,7% και το 2010 το 8,7%. Το χρέος του δημόσιου τομέα αναμένεται να εκτιναχθεί από έναν μέσο όρο της τάξης του 78% το 2007 στο 118% το 2014», ανέφεραν οι Financial Times στις 26 Νοέμβρη 2009.

3. Τα μεγέθη (ανακόλουθα με προγενέστερες αναφορές κυβερνητικών) αναφέρονται στο

Πρόγραμμα Σταθερότητας και Ανάπτυξης που παρέδωσε η κυβέρνηση στην Ε.Ε.

4. Όπως αναφέρεται στην εισηγητική έκθεση του κρατικού προϋπολογισμού για το έτος 2010 (σ. 52) για τόκους το 2009 καταβλήθηκαν 12,3 δισ. ευρώ. Αυτό το ποσό ισοδυναμούσε με το 17% των συνολικών δαπανών του τακτικού προϋπολογισμού που ανήλθαν σε 71,4 δισ. και με το 42% του δημοσιονομικού ελλείμματος που ανήλθε σε 29 δισ. ευρώ.

5. Στον προϋπολογισμό του 2010 έχει προβλεφθεί να δοθούν 2 δισ. ευρώ για εξοπλιστικά προγράμματα. Συνολικά η Ελλάδα με βάση τις μέχρι τώρα «επιδόσεις» της κατέχει την πέμπτη θέση στην παγκόσμια κατάταξη των χωρών-εξαγωγέων πολεμικού υλικού.

6. Στις μέρες μας του νόμου 3299/2004 και προηγούμενα του 2601/1998.

7. Για παράδειγμα, το βρετανικό δημόσιο το 2009 και το 2010 θα δανειστεί συνολικά περισσότερα χρήματα απ' όσα έχει δανειστεί η βρετανική κυβέρνηση από το 1692 μέχρι το 1997.

8. Προς επίρρωση να αναφέρουμε ότι ο πρόεδρος του ΣΕΒ Δημ. Δασκαλόπουλος το επικρότησε τονίζοντας πως «είναι προς την ορθή κατεύθυνση – αρκεί βέβαια τα προβλεπόμενα μέτρα να υλοποιηθούν χωρίς εκπτώσεις, χωρίς παλινωδίες» (Τύπος, 15 Ιανουαρίου 2010).

9. Στον κρατικό προϋπολογισμό του 2010 προβλέπεται μείωση των επιχορηγήσεων ως προς το 2009 στο σύνολο των ασφαλιστικών ταμείων κατά 8% (13,9 δισ. από 15,1 δισ. το 2009) και ειδικότερα των ελεύθερων επαγγελματιών (ΟΑΕΕ) κατά 27% (από 1,5 δισ. το 2009 1,1 φέτος).

10. Καθόλου τυχαία υπό αυτή την έννοια δεν είναι η δήλωση του υπουργού Εργασίας Ανδρέα Λοβέρδου την Πέμπτη 14 Ιανουαρίου ότι το 2010 είναι πολύ πιθανό να φθάσουμε σε «ισπανικού τύπου ανεργία, με ποσοστό 20% έως 21%», πλήττοντας δηλαδή 1 εκατ. εργαζόμενους.

11. http://www.iobe.gr/index.asp?a_id=87&news_id=897

12. «Δύο παράλληλες προσαρμογές πρέπει να επισυμβούν το ταχύτερο δυνατό στην ελληνική οικονομία. Η πρώτη είναι η δημοσιονομική. Η δεύτερη αφορά στην ανταγωνιστικότητα».